

Μνήμων

Τόμ. 41 (2024)

Μνήμων

ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΜΕΛΕΤΗΣ ΝΕΩΣ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ

ΜΝΗΜΩΝ

ΜΕΛΕΤΕΣ

ΧΡΗΣΤΟΣ ΛΟΥΚΟΣ, Η δικη του Καραϊσκάκη, Μια απόπειρα επαναπροσέγγισης ● ΚΩΣΤΑΣ ΠΑΛΟΥΚΗΣ, Ο αντιαλιενοτισμός στο ελληνικό σοσιαλιστικό κίνημα τις πρώτες δεκαετίες του 20ού αιώνα ● ΙΩΑΝΝΗΣ ΚΟΝΤΑΚΗΣ, Προς όφελος της Αυτοκρατορίας: η διαχείριση της μουσουλμανικής κοινότητας Δοδεκανήσων από τους Ιταλούς (1923-1939) ● ΒΑΣΙΛΙΚΗ ΠΗΡΟΥΝΙΑ, Οφείες της εργασιακής και κοινωνικής ζωής των εργατριών στην κλωστούφαντουργία «Μουταλάσκη» κατά την περίοδο του Μεσοπολέμου ● ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ ΠΑΠΑΣΤΕΦΑΝΑΚΗ, Το ζήτημα της προστασίας της μητέρας και του παιδιού σε διεθνείς και περιφερειακές πρωτοβουλίες την περίοδο του Μεσοπολέμου. Ο λόγος των ελληνίδων σοσιαλιστριών ● ΣΤΕΦΑΝΟΣ ΙΩΑΝΝΙΔΗΣ, Η αίζουλη οικογένεια: Διαχείριση προσωπικού και πατερναλιστικές πρακτικές στη βιομηχανία οικιακών ηλεκτρικών συσκευών Ιζόλα, 1951-1977

ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ

ΠΙΡΡΟΣ Α. ΒΑΛΧΟΣ, Κυνήγι στη νεότερη Ελλάδα, ένας ιστοριογραφικός άγνωστος ● ΚΑΤΕΡΙΝΑ ΓΑΡΑΙΚΑ, Μια αναθεώρηση του «Ο Αναστάσιος Πολυζωίδης και η Ελληνική Επανάσταση», *Μνήμων* 1 (1971), σ. 23-52

ΒΙΒΛΙΟΚΡΙΣΕΙΣ

Χρήστος Λούκος, Δημήτρης Δημητριάδης, Βασιλική Θεοδώρου, Έφη Αβδελά, Κώστας Τσιμπάκης, Λάμπρος Φιλιούρης, Γεώργιος Α. Ναθαναήλ, Μάνος Αυγερίδης, Μαργαρίτα Λιάγκα

41

ΑΘΗΝΑ 2024

Πέτρος Φύτρος, Ελληνική πολιτεία 1941-42. Το κράτος υπό ξένη κατοχή

ΜΑΡΓΑΡΙΤΑ ΛΙΑΓΚΑ

doi: [10.12681/mnimon.41248](https://doi.org/10.12681/mnimon.41248)

Copyright © 2025, Μνήμων

Άδεια χρήσης [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

ΛΙΑΓΚΑ Μ. (2025). Πέτρος Φύτρος, Ελληνική πολιτεία 1941-42. Το κράτος υπό ξένη κατοχή. *Μνήμων*, 41, 226-231. <https://doi.org/10.12681/mnimon.41248>

στό ακόμα κατοχικό αρχείο του Υπουργείου Εσωτερικών, πηγές που κάθε άλλο παρά εύκολες είναι στην πρόσβαση και τη διαχείριση. Το ειδικό σημείωμα που περιλαμβάνεται στην έκδοση, με τίτλο «Θεσμική λήθη και ιστορική έρευνα», είναι αποκαλυπτικό και εξαιρετικά χρήσιμο. Την ίδια στιγμή, το βιβλίο εξελίχθηκε γρήγορα σε εκδοτική επιτυχία. Το γεγονός αυτό δεν οφείλεται μόνο στο θέμα και την αξία του γραπτού, αλλά σε μεγάλο βαθμό, στο προφίλ του ίδιου του συγγραφέα, ο οποίος εδώ και χρόνια λειτουργεί τόσο ως ερευνητής όσο και ως «δημόσιος ιστορικός». Ο δημόσιος χώρος, η πόλη, οι δρόμοι και οι γειτονιές της δεν είναι μόνο ο τόπος στον οποίο επικεντρώνεται η έρευνά του αλλά και το πεδίο στο οποίο χαρτογραφεί διαδρομές και σημεία ενδιαφέροντος, αναδεικνύει γνωστές και άγνωστες ιστορίες, μεταδίδει και συζητάει τα ευρήματά του με ευρύτερα κοινά, μέσα από τους ιστορικούς περιπάτους ή παλιότερα με το «Η Αθήνα ελεύθερη», τις ετήσιες δημόσιες εκδηλώσεις για την επέτειο της απελευθέρωσης της πρωτεύουσας. Η πρακτική αυτή συμβάλλει στην επικοινωνία της σύγχρονης ιστορικής έρευνας και τη διαμόρφωση της ιστορικής κουλτούρας. Παράλληλα, ανατροφοδοτεί με δυναμικό τρόπο τον ίδιο τον ιστορικό και τη συγκρότησή του, γεγονός που αποτυπώνεται στα γραπτά και αποτελεί αναπόσπαστο κομμάτι τόσο των προηγούμενων όσο και του νέου του βιβλίου.

ΜΑΝΟΣ ΑΥΓΕΡΙΔΗΣ

Πέτρος Φύτρος, *Ελληνική Πολιτεία 1941-42. Το κράτος υπό ξένη κατοχή*, πρόλογος Προκόπης Παπαστράτης, Αθήνα, Εκτός Γραμμής, 2023, 272 σ.

Το βιβλίο του Πέτρου Φύτρου αποτελεί επεξεργασμένη και εμπλουτισμένη μορφή της μεταπτυχιακής διπλωματικής του εργασίας στο Τμήμα Πολιτικής Επιστήμης και Ιστορίας του Παντείου Πανεπιστημίου. Η μελέτη εντάσσεται στην εκτενή βιβλιογραφία για τη δεκαετία του 1940, η οποία αναπτύχθηκε ιδιαίτερα τις προηγούμενες δεκαετίες και συνεχίζει να διατηρεί σημαντική θέση στην ελληνική ιστοριογραφική παραγωγή. Αφορμή για το θέμα, όπως αναφέρει ο συγγραφέας, υπήρξε ο λιμός της περιόδου της Κατοχής, ο οποίος αποτελεί κεντρικό άξονα της μελέτης. Τα χρονικά της όρια αντιστοιχούν στην πρώτη κατοχική κυβέρνηση του στρατηγού Γεώργιου Τσολάκογλου, η οποία ανέλαβε και την αντιμετώπιση της επισιτιστικής κρίσης. Το αντικείμενο της μελέτης συσχετίζεται επίσης με τις διεργασίες συγκρότησης της αντίστασης τα πρώτα χρόνια της Κατοχής (σ. 27), το οποίο αποτελεί εξίσου βασικό ερευνητικό ερώτημα. Η μελέτη εστιάζει στο νομοθετικό έργο της πρώτης κατοχικής κυβέρνησης, ένα πεδίο το οποίο δεν έχει διερευνηθεί ιστοριογραφικά. Η μελέτη των ΦΕΚ αποτέλεσαν την αρχειακή πρώτη ύλη για τον συγγραφέα, προκειμέ-

νου να αναζητήσει τους τρόπους που η κυβέρνηση αντιμετώπισε την επισιτιστική κρίση, επιχειρώντας μέσω αυτών να προσεγγίσει τη στρατηγική της (σ. 26).

Η μελέτη αναπτύσσεται θεματικά σε οκτώ κεφάλαια. Στο πρώτο κεφάλαιο, το οποίο λειτουργεί εισαγωγικά για το θέμα, ο συγγραφέας σημειώνει τα βασικά στοιχεία της κυβέρνησης Τσολάκογλου. Εκκινεί με την επιλογή της συγκρότησής της για τη διασφάλιση της συνέχειας της λειτουργίας του κρατικού μηχανισμού, τη διατήρηση της τάξης και τις ανάγκες της οικονομίας του πολέμου από τους κατακτητές. Στη συνέχεια, παρουσιάζει τη στρατιωτική, κατά βάση, σύνθεσή της και τις αρμοδιότητές της, εστιάζοντας στη διατήρηση ή κατάργηση

υπουργείων και στη δημιουργία νέων που επέβαλαν οι συνθήκες της Κατοχής. Στο πλαίσιο αυτό, το Υπουργείο Εξωτερικών έπαψε να υφίσταται, ενώ συγκροτήθηκε το Υπουργείο Επισιτισμού. Με δεδομένο ότι η Κατοχή όριζε σαφώς το πεδίο των αρμοδιοτήτων και το εύρος των εξουσιών της κυβέρνησης, ο συγγραφέας θέτει το ερώτημα του προσδιορισμού της «πραγματικής επικρατείας» της. Ο διαχωρισμός της χώρας σε τρεις διαφορετικές ζώνες κατοχής, υπό γερμανική, ιταλική και βουλγαρική διοίκηση, και οι εδαφικές διεκδικήσεις και πολιτικές στοχεύσεις των κατακτητών για τα αντίστοιχα εδάφη περιόριζαν την επικράτεια της κυβέρνησης Τσολάκογλου μόνο στα όρια της Αθήνας, στην οποία και επικεντρώνεται το βιβλίο. Επανεξετάζοντας το ερώτημα κατά πόσο οι κατοχικές κυβερνήσεις αποτέλεσαν όργανα των κατακτητών ή ειλικρινείς εκφράσεις μιας φιλοναζιστικής πολιτικής στην Ελλάδα, ο συγγραφέας προσεγγίζει το ζήτημα της ιδεολογίας της κυβέρνησης. Αξιοποιεί τα απομνημονεύματα του Τσολάκογλου και τις επίσημες τοποθετήσεις του στον Τύπο της περιόδου, για να αναδείξει ότι, παρά το μετέπειτα επιχείρημα του κατοχικού πρωθυπουργού για την ανάγκη σχηματισμού μιας κυβέρνησης «εθνικής σωτηρίας», η ένταξη της Ελλάδας στη συμμαχία του Άξονα αποτέλεσε πραγματική επιδίωξή του.

Στο δεύτερο κεφάλαιο αναλύονται οι παρεμβάσεις της κυβέρνησης στον κρατικό μηχανισμό και στα σώματα ασφαλείας, και η αναδιάρθρωσή τους. Βασική προτεραιότητα της κυβέρνησης αποτέλεσε η διάρρηξη με το καθεστώς της δικτατορίας και τη φιλοβρετανική πολιτική του Μεταξά και του Γεωργίου

Β'. Η διαφοροποίηση και η μεταστροφή της πολιτικής αποτυπώθηκε αφενός στην αλλαγή της επίσημης ονομασίας του κράτους σε «Ελληνική Πολιτεία» και αφετέρου στην κριτική προς την κυβέρνηση του Μεταξά για την υποστήριξη της Μεγάλης Βρετανίας στον πόλεμο, στην οποία αποδόθηκε εξ ολοκλήρου και η ήττα της χώρας. Η διάρρηξη με το παρελθόν, προκειμένου να είναι επιτυχής, έπρεπε να συντελεστεί και έμπρακτα. Με αφετηρία το πρώτο νομοθετικό διάταγμα του Τσολάκογλου, το οποίο παραχωρούσε το δικαίωμα στους υπουργούς να απολύουν, να μεταθέτουν και να διορίζουν υπαλλήλους, ο Φύτρος παρακολουθεί τις μαζικές απολύσεις στον δημόσιο τομέα, την κατάργηση κρατικών οργανισμών, τις παρεμβάσεις στην τοπική αυτοδιοίκηση, αλλά και την κάλυψη των θέσεων με πρόσωπα που είτε είχαν απολυθεί κατά την περίοδο της δικτατορίας ή και νωρίτερα, είτε προέρχονταν από τις οργανώσεις των παλαιών πολεμιστών. Η αναδιάρθρωση του κρατικού μηχανισμού επεκτάθηκε σε όλους τους τομείς που η κυβέρνηση διατηρούσε την εποπτεία, όπως το δικαστικό σώμα, αλλά και τα σώματα ασφαλείας, καθώς η Αστυνομία Πόλεων και η Χωροφυλακή είχαν παραμείνει σε ισχύ για τον έλεγχο και τη διατήρηση της τάξης. Αν και ο ελληνικός στρατός διαλύθηκε μετά τη συνθηκολόγηση, η κυβέρνηση Τσολάκογλου επιχείρησε να αξιοποιήσει το σώμα των αξιωματικών, επαναφέροντας σε κρατικές υπηρεσίες απότακτους αξιωματικούς του κινήματος του 1935. Στο ίδιο πλαίσιο προσέφερε σημαντικά οικονομικά κίνητρα στους αξιωματικούς και στα μέλη των σωμάτων ασφαλείας, οι οποίοι ανέλαβαν τη στελέχωση των υπηρεσιών που διαχειρίζονταν τον επισιτισμό και τη διανομή των τροφίμων.

Τα επόμενα έξι κεφάλαια (3-8) εστιάζουν στο κυρίως θέμα του βιβλίου, την αντιμετώπιση της επισιτιστικής κρίσης. Στα κεφάλαια 3 έως 5 ο συγγραφέας εξετάζει στους τρόπους με τους οποίους η κυβέρνηση Τσολάκογλου προσπάθησε να διαχειριστεί την επισιτιστική κρίση με τη συγκέντρωση της παραγωγής και την οργάνωση της διανομής με δελτίο, βασιζόμενη στην Κεντρική Επιτροπή Προστασίας Εγχώριας Σιτοπαραγωγής (ΚΕΠΕΣ). Η συγκρότηση του παραπάνω μηχανισμού αποτυπώθηκε στο πλήθος των νομοθετικών διαταγμάτων, τα οποία συζητούνται στα αντίστοιχα κεφάλαια. Η κυβέρνηση διατήρησε την πολιτική της κρατικής παρέμβασης των προηγούμενων ετών και η συγκέντρωση της παραγωγής ανατέθηκε στους συνεταιρισμούς. Εκτός από τη συγκέντρωση της παραγωγής οι συνεταιρισμοί ανέλαβαν και τη διανομή των δελτίων τροφίμων. Η ανάδειξη του κεντρικού ρόλου των συνεταιρισμών στο σύστημα της διαχείρισης της επισιτιστικής κρίσης σκιαγραφεί τη συγκέντρωση των αρμοδιοτήτων και των εξουσιών που απέκτησαν σε τοπικό επίπεδο. Τα προβλήματα της ελληνικής οικονομίας, εμφανή ήδη από τους πρώτους μήνες της Κατοχής, η απροθυμία των αγροτικών περιοχών να παραδώσουν την παραγωγή και η αδυναμία της κυβέρνησης να επιβληθεί κατέληξαν στην αποτυχία της συγκέντρωσής της τον πρώτο χρόνο και στην ανάπτυξη της μαύρης αγοράς. Αντίστοιχα, τον δεύτερο χρόνο της Κατοχής, παρά τις νομοθετικές ενέργειες του υπουργού

Οικονομίας Σωτήρη Γκοτζαμάνη, ο οποίος αναδείχθηκε σε ισχυρό πρόσωπο της κυβέρνησης, και την παρέμβαση του Διεθνούς Ερυθρού Σταυρού, η συγκέντρωση της παραγωγής δεν σημείωσε καλύτερα αποτελέσματα. Το δεύτερο μέτρο που έλαβε η κυβέρνηση ήταν η εφαρμογή δελτίου, εξασφαλίζοντας μέσω της διατίμησης σταθερές και χαμηλές τιμές, προκαθορισμένες από το κράτος, το οποίο όμως δεν απέδωσε τα προσδοκώμενα αποτελέσματα.

Ο συγγραφέας εισάγει στο έκτο κεφάλαιο το ζήτημα της μύρης αγοράς ως συνέπειας των παραπάνω σχεδιασμών. Εντοπίζει την ανάπτυξη της στην αποτυχία των μηχανισμών αντιμετώπισης της επισιτιστικής κρίσης και στην αδυναμία εφαρμογής ουσιαστικού κρατικού ελέγχου επ' αυτών. Αξιοποιώντας τα σχετικά ΝΔ της κυβέρνησης Τσολάκογλου, αποτυπώνει τις προσπάθειες για έλεγχο του φαινομένου μέσω διωκτικών μηχανισμών. Επιπρόσθετα, με την επεξεργασία των πηγών προσφέρει ποσοτικά και ποιοτικά δεδομένα για τα κοινωνικά χαρακτηριστικά των ατόμων που καταδικάστηκαν από τα αγορανομικά δικαστήρια. Η αποτυχία ελέγχου της μύρης αγοράς συνδέεται, εύστοχα, από τον συγγραφέα, με την εμπλοκή σε αυτήν των ίδιων των κατοχικών αρχών αλλά και των κατακτητών.

Το έβδομο κεφάλαιο του βιβλίου εστιάζει στην κοινωνική πρόνοια, η οποία προέκυψε αυτόματα ως ανάγκη της επισιτιστικής κρίσης. Το κράτος αξιοποίησε το πρόγραμμα των συσσιτίων που υπήρχε ήδη από τον Μεσοπόλεμο, το οποίο μετονομάστηκε σε Κεντρική Επιτροπή Συσσιτίων (ΚΕΣ), και οι δήμοι ανέλαβαν τη διανομή σε όλο τον πληθυσμό. Το μέτρο αποδείχθηκε σύντομα ανεπαρκές να καλύψει τις ανάγκες, κυρίως στις πόλεις. Η Εκκλησία ανέλαβε επίσης πρωτοβουλίες για την κοινωνική πρόνοια, η οποία αποτυπώθηκε στη δημιουργία του Εθνικού Οργανισμού Χριστιανικής Αλληλεγγύης (ΕΟΧΑ). Τα προνόμια και τα περιθώρια παρέμβασης προς την κρατική εξουσία που προσέφεραν οι φορείς της κοινωνικής πρόνοιας, κατέληξαν στον ανταγωνισμό μεταξύ Δήμων και Εκκλησίας για την προμήθεια τροφίμων και τη διανομή των συσσιτίων. Σε αντίθεση με άλλους τομείς, η κρατική παρέμβαση στην κοινωνική πρόνοια υπήρξε περιορισμένη, όπως παρατηρεί ο συγγραφέας. Σε αυτό το σημείο, στη λειτουργία των συσσιτίων, ο Φύτρος εισάγει και τη δεύτερη προβληματική της μελέτης του, την ανάπτυξη του αντιστασιακού κινήματος. Η οργάνωση των συσσιτίων σε επίπεδο γειτονιάς ή επαγγελματικής βάσης ευνόησαν την ανάπτυξη των πρώτων αντιστασιακών ενεργειών. Το ΕΑΜ κατάφερε να κινητοποιήσει τον πληθυσμό της πρωτεύουσας και οργάνωσε απεργίες για τη διεκδίκηση τροφίμων, ενώ ανέλαβε το ίδιο τη διαχείριση συσσιτίων, απαντώντας στη διαφθορά των αντίστοιχων κρατικών δομών.

Το τελευταίο κεφάλαιο του βιβλίου καταπιάνεται με έναν επίσης προνομιακό χώρο ανάπτυξης της αντίστασης, τους χώρους εργασίας. Η κυβέρνηση Τσολάκογλου προσπάθησε να αντιμετωπίσει τον πληθωρισμό παραχωρώντας αυξήσεις στον δημόσιο και στον ιδιωτικό τομέα, και λαμβάνοντας μια σειρά

μέτρα για τους εργαζόμενους. Οι ενέργειες της κυβέρνησης, συμπεραίνει ο συγγραφέας, δεν κατάφεραν να αναστρέψουν τις συνέπειες του πληθωρισμού και της επισιτιστικής κρίσης στους μισθωτούς, οι οποίοι υπήρξαν τα κύρια θύματα του λιμού. Η δυσαρέσκεια για την επιδείνωση του βιοτικού επιπέδου των εργαζομένων αντιμετωπίστηκε από την κυβέρνηση με ισχυρές νομοθετικές παρεμβάσεις για τον έλεγχο των συνδικαλιστικών ενώσεων και των εργατικών συσσιτίων. Ο συγγραφέας εντοπίζει στην ίδρυση του Εργατικού Εθνικού Απελευθερωτικού Μετώπου (ΕΕΑΜ), το καλοκαίρι του 1941, την απάντηση του ΕΑΜ στον κρατικό παρεμβατισμό της κυβέρνησης στον εργασιακό τομέα. Στο αντίστοιχο υποκεφάλαιο αναπτύσσεται πώς η αρχική κινητοποίηση του πληθυσμού για τη διεκδίκηση τροφίμων μετεξελίχθηκε από το ΕΕΑΜ σε απεργιακές κινητοποιήσεις, την άνοιξη του 1942 με την απεργία των ΤΤΤ στο δημόσιο, και συνεχίστηκε το φθινόπωρο του ίδιου έτους με αφορμή τις αλλαγές στο σύστημα των συσσιτίων και τους φόβους για έναν νέο λιμό τον ερχόμενο χειμώνα στην Αθήνα.

Στα τρία τελευταία κεφάλαια του βιβλίου αναπτύσσεται το κεντρικό ερευνητικό ερώτημα της μελέτης, πώς, δηλαδή, ενώ το δελτίο απέτυχε ως μέτρο να ανταποκριθεί στην επισιτιστική κρίση, τα συσσίτια και η διανομή των τροφίμων αποτέλεσαν τον πυρήνα για την ανάπτυξη της αντιστασιακής δράσης στην Αθήνα. Ο Φύτρος παρατηρεί ότι το δελτίο παρέμεινε σε ισχύ σε όλη τη διάρκεια της Κατοχής, καθώς είχε γίνει ήδη αντιληπτό ως μέσο πολιτικής και οικονομικής παρέμβασης από το κράτος, τους φορείς που συμμετείχαν και το αντιστασιακό κίνημα. Έτσι, μέσα από την παράθεση του νομοθετικού έργου της κυβέρνησης Τσολάκογλου ο συγγραφέας συνδέει τον κεντρικό άξονα της μελέτης του, την επισιτιστική κρίση, με το επίσης βασικό ερευνητικό ζητούμενο της μελέτης, τις διεργασίες της ανάπτυξης του αντιστασιακού κινήματος, όπως αυτές συντελέστηκαν με την κινητοποίηση του πληθυσμού για την επιβίωσή του και κατόπιν εξελίχθηκαν σε οργανωμένους φορείς αντίστασης.

Η μελέτη του Πέτρου Φύτρου προσεγγίζει εκ νέου παλαιότερα ερωτήματα για την περίοδο της Κατοχής και εξετάζει αναξιοποίητες αρχειακές πηγές προσφέροντας μια νέα προσέγγιση. Συγχρόνως, η μελέτη επιβεβαιώνει το ερμηνευτικό σχήμα που έθεσε εξ αρχής ο συγγραφέας της: η αποτυχία αντιμετώπισης της επισιτιστικής κρίσης, η αδυναμία διαχείρισης και ελέγχου της μαύρης αγοράς και ο λιμός συνέβαλαν καθοριστικά στη συγκρότηση της αντίστασης από το ΕΑΜ στην Αθήνα. Ο Φύτρος υπογραμμίζει, στα συμπεράσματα, τη σημασία της μελέτης των νομοθετημάτων των κατοχικών κυβερνήσεων ως μια επιπλέον πτυχή για την κατανόηση της σύγκρουσης που ακολούθησε με το ΕΑΜ, τα τελευταία χρόνια της περιόδου, και τη μεταπολεμική διαχείρισή τους. Ο συγγραφέας επιτυγχάνει να παρακολουθήσει την αποτυχία της κυβέρνησης Τσολάκογλου να διαχειριστεί τα πολιτικά, οικονομικά και κοινωνικά ζητήματα που προκάλεσε η Κατοχή, ενώ συγχρόνως η ανάπτυξη του ΕΑΜ διαμόρφωσε

και προσέφερε ένα συγχροτημένο πρόγραμμα επ' αυτών των ζητημάτων, αναγκάζοντας τους κατακτητές στην αναζήτηση νέων και αποτελεσματικότερων κυβερνητικών σχηματισμών υπό τον Κωνσταντίνο Λογοθετόπουλο και εντέλει τον Ιωάννη Ράλλη.

Η μελέτη του νομοθετικού έργου της κυβέρνησης Τσολάκογλου αναδεικνύει επίσης και μια άλλη διάσταση, η οποία υπερβαίνει τα ερευνητικά ζητούμενα της μελέτης: τη διατήρηση της λειτουργίας του κρατικού μηχανισμού στην Κατοχή και τη συνέχεια του κράτους. Η πρωτοτυπία της μελέτης του Φύτρου εντοπίζεται ακριβώς στην επιλογή της μελέτης των νομοθετικών διαταγμάτων των κατοχικών κυβερνήσεων, ενός υλικού παραγνωρισμένου από την ιστορική έρευνα της δεκαετίας του 1940, το οποίο προσφέρει έναν νέο τρόπο κατανόησης της λειτουργίας των κρατικών θεσμών ως μηχανισμών εξουσίας. Το ζήτημα της νομιμοποίησης ή της απονομιμοποίησης της κυβέρνησης Τσολάκογλου και η απόφαση του Συμβουλίου της Επικρατείας υπέρ αυτής, η οποία συζητείται στο βιβλίο (σ. 48), παρείχε στην κυβέρνηση την αναγκαία αναγνώρισή της ως φορέα εξουσίας. Αναδεικνύει όμως και μια άλλη διάσταση, τη λειτουργία του κρατικού μηχανισμού και τις συνέχειες του Μεσοπολέμου στην Κατοχή αλλά και της Κατοχής στη μεταπολεμική Ελλάδα.

MARGARITA LIAΓKA